

KOZAKLAR: MİLLİ KİMLİK VE SOSYO-KÜLTÜREL YAŞAM

COSSACKS: NATIONAL IDENTITY AND SOCIO-CULTURAL LIFE

Hanife ERDOĞAN*

ÖZ: Rusya tarihinde önemli yer tutan Kozaklar, sınır bölgelerinde askerlik hizmeti veren ve savaşçı kimliğiyle ortaya çıkan bir halktır. Kozakların kökeni ve kadim tarihi çelişkili olup, ortak bir görüşe varılamamıştır. Kozaklar, dağılım gösterdikleri coğrafyaya göre Don Kazakları, Terek Kazakları, Sibirya Kazakları, Ural Kazakları, Amur Kazakları, Ussuriysk Kazakları, Kuban Kazakları vs. olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmada Kozak sözcüğünün anlamı ve kökeni ayrıca Kozakların ortaya çıkışı ile ilgili öne sürülen kuramların verilmesinin ardından; Kozakların sosyal yaşamı, konutları, mutfakları, geleneksel giysileri ve eğitimi çerçevesinde genel bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Kozakların savaşçı ruhunun dışında sosyal yaşamları, aile yapısı gibi unsurlar da merak noktası olmuştur. Kozaklar savaşmak dışında tarım, avcılık ve balıkçılıkla ilgilenmişlerdir. Zengin bir mutfak kültürüne sahip olan Kozaklar özellikle vaftiz, isim günü ve düğün gibi önemli günlerde ziyafet vermeyi eksik etmemişlerdir. Kozakların geleneksel kıyafetlerine genel olarak bakıldığında ise Rusların ve Türk devletlerinin etkisi gözlemlenmiştir. Eğitim bağlamında ise savaş sanatı ve askerî disiplinler öne çıkmıştır. Eğitim kurumlarında sadece okuma- yazma öğretme amacı güdülmemiş, aynı zamanda gençleri askerlik hizmetine hazırlama amacı da güdülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kozaklar, savaşçı kimlik, sosyal yaşam, mutfak kültürü, geleneksel kıyafet.

ABSTRACT: *The Cossacks, who occupy an important place in the history of Russia, are a people providing military service in the border regions and emerging as their warrior identities. The Cossacks are named, according to the geography they distribute, as Don Cossacks, Terek Cossacks, Siberian Cossacks, Ural Cossacks, Amur Cossacks, Ussuriysk Cossacks, Kuban Cossacks etc. The origin and ancient history of the Cossacks are contradictory and there is no consensus. In this study, on being given the meaning and origin of the Word Cossack besides the theories put forward about the emergence of the Cossacks; It is aimed to give general information about the social life, housing, kitchen, traditional clothes and education of the Cossacks. Apart from the warrior spirit of the Cossacks, social life, family structure and other factors have also become a point of interest. Apart from fighting, the Cossacks were interested in agriculture, hunting and fishing. Having a rich cuisine culture, the Cossacks did not skimp on feasting especially on important days such as baptism, name days and weddings. The effect of the Russian and Turkish states was observed when the Cossack traditional dresses were examined in general. In the context of education, martial art and military disciplines came to the fore. In educational institutions, the aim was not only teaching literacy, but also preparing young people for military service.*

Keywords: *The Cossacks, warrior identity, social life, cuisine culture, traditional dress.*

* Öğr. Gör. Dr. – Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü / Kastamonu - hanife.erdogan123@gmail.com (ORCID ID: 0000-0002-2760-765X)

This article was checked by Turnitin.

Giriş

Ruşçada *Kazaki*, İngilizcede *Cossacks* olarak geçen savaşçı *Kozaklara* Türkçede *Kazaklar* da denilmektedir. Kazakistan'da yaşayan Kazaklarla karıştırılmaması adına, genel olarak sosyal yaşamın ele alındığı bu çalışmada Kozaklar ifadesinin kullanılması tercih edilmiştir. Ancak Türkçe literatürde dağılım gösterdikleri coğrafyaya göre Kozaklar yerine Kuban Kazakları, Don Kazakları gibi ifadelere daha sık rastlanmaktadır.

Kozaklar, XV. ve XVI. yüzyıllarda Dinyeper, Don, Volga, Ural ve Terek'te kendi kendini yöneten bir topluluk; XIV. ve XVII. yüzyıllarda vergi yükümlülüğü olmayan, sınır bölgelerinde askerlik hizmeti veren zgr insanlar olarak ifade edilmiştir. XVIII. yüzyılda ve XX. yüzyılın başında ise askerî bir tabaka şeklinde tanımlanmıştır (Ogarkov, 1984: 310). Rusya tarihinin ve ordusunun ayrılmaz bir parçası olan Kozaklar, sayı olarak az değildir. 1724 yılında Savaş Kurulu'nun (Voennaya kollegiya) verilerine göre Sibirya şehir Komutası'nda 8728, İrtiş kalelerinde 777, Yaitski Ordusu'nda 3195 kişi vardı. Don Kazakları 14266, Greben ve Terek Kazakları ise 500 kişi kadardı. 1853'te tüm Kozak ordularında 81476 kişi bulunmaktaydı. Orenburg ordusunda 4849, Ural ordusunda 4912, Sibirya hattında ise 12155, Zabaykalski'de 1492, Sibirya şehir alaylarında 1288 kişi yer almıştır. Ural ve Sibirya Kazaklarının toplam sayısı 24596 kişiydi. 1858'de Amur Kazakları, 1889'da Ussuriysk Kazak ordusu ortaya çıkmıştır. 1911 yılına doğru sadece Sibirya'da 675 bin Kozak olduğu tespit edilmiştir (Aleksyev, 1995: 13). XX. yüzyılın başında Don, Kuban, Orenburg, Zabaykalski, Terek, Sibirya, Ural, Astrahan, Semiren, Amur ve Ussuriysk olmak üzere 11 ayrı Kozak ordusu vardı (Prohorov, 1990: 529). Kozakların ordudaki görevleri arasında sınır hizmetinde bulunup, devlet, toprak ve medeniyet açısından Rusya'nın bütünlüğünü koruyarak ve savunarak ileri karakol işlevi göstermek vardı. Kozaklar, bununla birlikte illerin öncüsü, fatihi ve kâşifi olmuştur (Sopov ve Buzarov, 2011: 38). Bu rakamlar Kozakların orduda az sayıda olmadığını göstermektedir. Bu sayı ise sadece niceliği değil, savaşçı kimliğiyle ön plana çıkan Kozakların ordudaki etkinliğine de refere etmektedir.

Kozaklar, sadece Rus ordusuna değil, aynı zamanda Rus kültürüne de büyük katkı sağlamıştır. Rus milletine yeni değerler, fikirler, stereotipler ve motifler katmıştır (Sopov ve Buzarov, 2011: 38). Kozaklar, lkeye Aziz Dmitriy Rostovksi, Aziz İoasaf Belgorodski gibi ilahiyatçıları; Aleksey Fedorovi Losev gibi filozofu; Sergey Danilovi Mastepanov gibi atasözleri araştırmacısını; Fedor Dmitriyeviç Kryukov, Nikolay İvanoviç Krasnov, Petr Nikolayeviç Krasnov, Vladimir Alekseyeviç Gilyarovski, İvan Aleksandroviç Rodionov, Aleksandr Serafimovi Serafimovi (Popov), İvan Sozontovi Lukaş, Fedor İvanoviç Yeliseyev gibi yazarları; Aleksey Alekseyeviç Leonov, Nikolay Nikolayeviç Turoverov gibi şairleri; İlya Yefimovi Repin, Vasiliy İvanoviç Surikov; Nikolay Nikanorovi Dubovskoy, İvan İvanoviç Krilov, Vladimir Grigoryeviç Lazarev, Sergey Grigoryeviç Korol'kov gibi ressamları;

Grigoriy Mitrofanoviç Kontseviç gibi bestekâr ve diğerk birçok ismi kazandırmıştır (Ryabova ve Şçuplenkov, 2015: 111). Rus yazar Aleksandr İsayeviç Soljenitsın'ın belirttiğı üzere Kozaklar, "Rusya'nın tarihi mücevheri" olarak kabul edilmiştir (Jigunova, 2016: 87). Benzer bir söylemle Nikolay Vasilyeviç Gogol ise Kozaklar için "Rus gücünün sıra dışı olgusudur" ifadesini kullanmıştır (Stepanenkova vd., 2016: 22). Kozak aileleri iyi bir savaşıçı yetiştirmekle birlikte topluma sanatçı ve bilim insanı da kazandırmıştır.

Kozaklar, aile ve toplum yapısıyla, eğitimiyle, gelenek ve görenekleri ile Rusya'da yaşayan diğerk halklardan ayrılmaktadır. Bu bağlamda savaşıçı özellikleriyle ün salan Kozakların, sosyal yaşamları da merak noktası olmuştur. Türkiye'de bu alanda çalışmanın eksik olduğı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, çalışmamızda Kozak toplumunun sosyal hayatta neler yaptıkları, aile yapıları, mutfağı, geleneksel kıyafetleri ve eğitimi üzerine genel bir bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada tarihsel kaynaklar, ansiklopedik sözlükler ve bilimsel çalışmalarla birlikte edebi eserler de kullanılmıştır. Kozakların sosyal yaşamına geçmeden önce, çalışmamızda öncelikle Kozak sözcüğünün anlamı ve Kozakların kim olduğuna dair sunulan kuramların verilmesi uygun görülmüştür.

1. Kozaklar Kimdir?

Kozakların kadim tarihi ve kökeni çelişkilidir. Kozak sözcüğünün anlamı ve kökeni üzerine tarihçiler farklı varsayımlar ileri sürmüştür. Philip Johan von Strahlenberg'e göre Kozak sözcüğü "sınırdaki yaşayan özgür ve her zaman para karşılığında savaşmaya hazır kişi" anlamına gelmektedir. Fakat Strahlenberg, bu sözcüğün özellikle hangi isimden türediğini belirtmemiştir. Vasiliy Dmitriyeviç Suhorukov ise, Kozak sözcüğünün Rusya'da çok daha önceden bilindiğini, çoğunun düşüncesine göre, Moğolcada sınır muhafızı ve genel olarak asker anlamına geldiğini belirtmiştir. Fakat o dönemin vakayinamelerinin incelenmesinin sonucunda Kozakların sadece muhafız olarak değil, Ukrayna'yı yıkan kişiler olarak adlandırıldığı tespit edilmiştir (Savel'yev, 2010: 19-20).

Gazeteci, Tarihçi Nikolay Alekseyeviç Polevoy ise "anlaşılan şüphesiz, Kozakların adı, hafif süvari askerinin Asya adlandırmasıdır" demiştir. Asya'da bugüne dek tüm Türk ordusu Kozaklar olarak adlandırılmıştır. Tatarlar ve Ruslar, XV. yüzyılda Kozak adını gezgin hayatı yaşayan, evsiz yaman asker anlamında kabul etmiştir. Doğu dilleri uzmanı Baron Brambeus (O.İ. Senkovski), 1834 yılında "Doğubilimi kitabı ve tarih eleştirileri olmadan Kozak sözcüğünün kökeni hakkında akıl yürütebilmeyi düşünemeyiz... Kozak sözcüğü bugün Kırgız dediğimiz halkın ta kendisidir. Görünen o ki bu kuşak Asya'da süvarilerin cesaretiyle, yırtıcılığıyla, becerikliliğiyle ünlüdür, eski zamandan beri farklı atlı görevleri için doğu hükümdarlarının kullandığı kendi hafif atlı müfrezelerine verdikleri addır (...)" diyerek Kozak sözcüğünün Türk kökenli olduğunun altını çizmiştir (Savel'yev, 2010: 20).

XVI. yüzyılın Belomorsk belgelerinde *Kozak* sözcüğünün anlamı 1) Sınırlı bir süre için ve belirli bir ücret karşılığında tutulan işçi; 2) Başgedikli, kürekçiler niteliğinde *dvinskiy*¹ ve deniz mahkemelerinin hizmeti için tutulan işçi; 3) Şehrin korunması için belirli bir süreliğine (genellikle kısa süreli) tutulan askerler; 4) Almanlara karşı savaşa katılması için tutulan askerler olarak belirtilmektedir (Sorokoletov, 2009: 228). Olcas Suleymanov ise sözcüğün kökenine farklı bir görüş getirmiştir. *Kozak* (kasak, gazak, gzak, kozak) sözcüğünün kökeninin Behistun kayalarındaki VI. yüzyıla ait *hasak* sözcüğü olduğunu belirtmiştir (Suleymanov, 2001: 240). Maks Fasmer ise *Kozak* sözcüğünün Türk kökenli bir dilden alıntılandığını, ancak alıntı yapılan kaynağı belirtmenin zor olduğunu yazmıştır. Türkçe, Kırım-Tatarca, Kazakça, Kırgızca, Çağatayca dillerinden olabileceğini söylemiştir (Fasmer, 2009: 158). Nikolay Konstantinoviç Dmitriyev *Kozak* sözcüğünün derebeylikte silah taşıyan, askerî hizmetli, anlamına geldiğini, Kumuk dilinden verilerin bu bakımdan çok şeyi açıklayabileceğini ekleyerek; alıntı kaynağının çözüme kavuşmadığını belirtmiştir (Sorokoletov, 2009: 227). 1774 yılında Bilimler Akademisi tarafından çıkarılan *Sibirya Tarihi*'nde Fischer, *Kozak* sözcüğünün Tatarca olduğunu söylemiştir. Fischer'e göre "Kozak; ailesi veya sürekli bir yaşam alanı olmayan kişi" anlamına gelmektedir. Fischer, *Kozak* adının Tatarcadan Rusçaya ve Lehçeye geçtiğini belirtmiştir (Savel'ev, 2010: 18). Bir başka görüşe göre ise *Kozak* Türkçe bir sözcüktür ve mert, yiğit kişi anlamına gelmektedir (Somuncuoğlu, 2004: 64). Bu bilgiler ışığında sözcüğün Türk kökenli dillerden alıntılandığını söyleyebiliriz.

*Kozak*ların kim olduğu konusu da tartışmalıdır. Bugün *Kozak*ların kökeni üzerine yaygın iki kuram mevcuttur. Bunlardan ilki, İgor Grigoryeviç Yakovenko'nun tanımına göre *Kozak*lar Rus topraklarından steplere kaçan özgür kişilerdir ve "beylik" olarak adlandırılmışlardır. Feodal sömürüden steplere özgürlük arayışı için kaçanlar, Merkez ve Batı Rusya'dan yeni göçmenler olarak XVI. yüzyılın ortalarına doğru *Kozak* topluluğunu oluşturmuştur. Bu bakış açısı net olarak Sovyet döneminde ortaya konmuştur. *Kozak* olmayan nüfusun çoğunluğunda bu düşünce hâkim gelmiştir. Bu kuramın temsilcileri *Kozak*ları şüphesiz Rus görmüşlerdir (Sopov, 2008: 66). "Kozak bilimi" adlı kuramın temsilcilerine göre ise *Kozak*lar ayrı bir etnostur. Turan, İskit, Meoto- Slav, Alan ve diğer kabilelerin karışımından oluşmuştur (Gubarev, 1968: 228). Bu bilgilerden yola çıkarak *Kozak*ların kim olduğuna dair iki kuram geliştirilmiştir. Tarih boyunca savaşı *Kozak*ların Rus mu yoksa ayrı bir etnos mu olduğu sorgulanmıştır.

Bu iki yaygın kuramın dışında *Kozak*ların ortaya çıkışıyla ilgili "ara" kuramlar da ileri sürülmüştür. Rus tarihçi Ruslan Grigoryeviç Skrinnikov'a göre *Kozak*lar, steplerde Tatar stanitsa²larının sakinleriyle az sayıda Rus

¹ Rusya İmparatorluğu ordusunun piyade birliği.

² *Kozak* bölgelerinde büyük köy.

göçmenlerin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Lev Nikolayeviç Gumilyov'a göre ise Terek Kazakları, Hristiyan Hazar kökenlidirler (Sopov, 2008: 67). Kozakların Türk olduğunu ileri süren bir diğer isim Murat Adji'dir. Murat Adji Kozakların ortaya çıkışını V. yüzyılda Atilla'nın ölümünün ardından, kıyımların yapıldığı dönemde ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Atilla'dan sonra çok sayıda halef, tahta oturmak ve Deşt-i Kıpçak'ta egemenlik kurabilmek için iç mücadeleye girmiştir. Eski 500 bin kişilik ordu parçalanmış ve bu durum düşmanları sevindirmiştir. O yıllarda Kıpçakların bir kısmı Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetini kabul etmiştir. Jordanes'e göre, yerleşmek için Roma İmparatorluğu'ndan toprak istemişlerdir. Onlar Dacia sınırlarında kalmışlardır. Romalılar, kendi taraflarına geçen Türklere iyi davranmışlar, orduya alıp maaşa bağlamışlardır. Ayrıca toprak vermişlerdir. Bu Türklere *Federat* adı vermişlerdir. Bu sözcükle de Kıpçaklara paralı asker veya esir değil, Kıpçakların gönüllü ve isteyerek bir araya geldiklerini ön plana çıkarmaya çalışmışlardır. Böylelikle tuzağa düştüklerinin farkında olmadan, Roma İmparatoru'nun hizmetine girmişlerdir. Bu Kıpçak *Federat*larla birlikte Kozaklar dünya tarihinde yer almıştır. Bir başka deyişle Kozaklar, para için düşman safında, kendi halkıyla savaşan Türklere (Adji, 2016: 128-129). Bu açıklamalar eşliğinde yaygın olan iki kuramın dışında Kozakların Türk kökenli olduğunu ifade eden bir kuramı ortaya koymak mümkündür.

Kozaklar özgürlükleri, ezilen ve baskı altında olanların hakları, ülkeleri ve inançları için var olmuşlardır. Kozaklar kendilerini Rus olarak görmemişlerdir. Kozakların üst yönetim ile olan ilişkileri XVI. ve XVII. yüzyıllarda büyükelçi emriyle gerçekleşmiştir yani günümüz Dış İşleri Bakanlığı aracılığıyla yürütülmüştür. Kozak büyükelçileri, Moskova'da yabancı büyükelçiler gibi görkemli ve ihtişamlı karşılanmışlardır (Savel'yev, 2010: 17-18). Tıpkı diğer yabancı devletler gibi Kozakların diplomatik ilişkilerini elçilikler vasıtasıyla yürütmüşlerdir. Bu durum da Kozakların Rus olmadığını gösteren gerekçelerden biridir.

2. Kozaklarda Sosyal Yaşam

Rusya tarihinde önemli yer tutan Kozaklar, iyi bir savaşçı olmalarıyla nam salmışlardır. Savaşmak dışında, aile ve sosyal hayatları, yaşam alanları merak noktası olmuştur. Kendi kültürlerine sıkı sıkıya bağlı olan Kozaklar, farklı yerlere göç etmek zorunda kalmış olsalar da öz benliklerini unutmamışlardır. Kozaklar kendi kültürünü, geleneklerini, örf ve adetlerini korumaya çalışmışlardır.

Kozak toplumu, Kozak yönetiminin düzenini sağlamak, geleneklerini, kültürlerini, toprak mülkiyetini, toprak kullanımını korumak ve geliştirmek amacıyla bir araya gelmiştir. Topluluk bir kilise ya da tapınak çevresinde oluşmuştur (Vizer vd., 2015: 168). Kozaklar, kendine özgü inşa ettikleri yapılarda yaşamışlardır. XVIII. yüzyılın başlarına kadar Kozak konutları topraktan yapılmıştır. Hasır zemini ve sobası olan, kazık duvarlarla

çevrelenen yerlerde yaşamışlardır. XVIII. ve XIX. yüzyılda yaşam, hizmet ve kültürel bağlamda değişimler yaşanmıştır. Aynı zamanda en yaygın konut türü *kuren* – yer üstüne yapılan iki ya da üç odalı yapı- olmuştur. Savaş tehlikeleri azaldıkça Kozaklar kasabalarını, köylerini alçak, su basan yerlerden yüksek kuru yerlere taşımışlardır. *Kurenler*, yüksek ahşap veya beton zeminler üzerine kurulmuştur (Venkov, 2008: 271). Bu bağlamda Kozakların konutlarının dönemin sosyo-kültürel ve askerî koşullarına, ihtiyaçlarına göre değişmiştir.

Kendi toplumu içinde ast ve üst durumda olan Kozakların *kuren*lerinin planı ve dekorasyonu birbirinden farklı inşa edilmiştir. Üst Kozakların *kurenleri*, Orta Rusya vilayetlerinin köy evlerine, ast Kozaklarınkine ise Tatar ve Ukrayna konutlarına benzemektedir. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ve XIX. yüzyılda kalabalık aileler için büyük beş altı duvarlı evler yapılmıştır. XIX. yüzyılın başında Vasiliy Dmitriyeviç Suhorukov şöyle tasvir etmiştir: Salon her zaman düzenlidir ve misafir kabul etmeye hazırdır. Rafta ön taraftaki köşede gümüş mükellef kaplamalı ikonlar bulunup, lambayla aydınlatılmıştır. İkonların olduğu raftan bir perde inmektedir. Rafın üzerinde ve ikonların arasında kuru çiçekler ve renkli kâğıtlardan yapılmış farklı resimler vardır. Azizlerin altında temiz örtü örtülmüş bir masa vardır. Duvarların etrafında peykeler, zengin evlerinde ise ya açılır basit ahşaptan ya da farklı yükseklikte arkalıkları olan birkaç sandalye koyulmuştur bir tarafa. Duvarlar silah ve eşyalarla süslenmiştir. Salon kapısı yatak odasına açılır. Ailenin küçük bireyleri tavan arasında yaşamaktadır. Ev sahibi evi müthiş temiz tutardı. Haftada bir veya iki defa yerleri yıkarlardı. XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın başında büyük aile bölünmeye başlamıştır. Yani genç aileler kendi *kuren*lerini yapmışlardır (Venkov, 2008: 272).

Kozak toplumunda ataerkil bir yapı hakîm olmuştur. Kozak geleneğinde yüzyıllar boyunca baba imgesi kanun, haysiyet ilkelerini cisimleştiren kişi olmuştur. Aile eğitimi katı ve sert olmuştur. Aile kavramına her zaman saygı duyulmakla birlikte, cezalar, kısıtlamalar, baskılar sık görülmüştür. Çocuklarının hayatını yönlendirme, karar alma, cezalandırma, affetme hakkı babaya verilmiştir. Baba genellikle evin küçük meselelerine ve ev işlerine karışmamıştır. Ancak aile yaşamının temel ve önemli sorunlarının çözümünde baba faktörü ve fikirleri ön plana çıkmıştır (Yerohin, 2013: 61-62). Ataerkil bir toplum olmakla birlikte kadın imgesi Kozak toplumunda geri planda kalmamıştır. Kadınlar sadece ev sahibesi olup, çocuk yetiştirmekle kalmayıp; meydan savaşlarında mükemmel askerî beceriler göstermiştir. Vasiliy Aleksandroviç Potto “Kadın barış zamanında ebedi emekçidir, tehlike anlarında babası, kocası, oğlu ve erkek kardeşi gibi tüm haklara sahip savaşçıdır.” (Yerohin, 2013: 65). Kozak toplumunda erkek egemenliği baskın olmakla birlikte, Kozak kadınları toplumda geri planda olmamıştır.

Kozaklar, kendine saygı duyan insan örneği, cesaret ve irade timsalidir (Dzyuban, 2013: 12). Kozak toplum yapısının zihniyetinde, özgürlüğe düşkünlük, demokrasi, Ortodoksluk inancı, vatanına “korktuğu için değil vicdan için hizmet etme” ilkesi vardır (Lukaş ve Galustov, 2010: 124). Kendine özgü bir ahlak anlayışına sahip olan Kozaklar, kendi doğruları ve emirleri üzerine yaşamını sürdürmüşlerdir. Kozak toplumunda 15 maddeden oluşan Kozak emirleri, bu anlayışı açıklamaktadır.

Kozak emirleri:

1. Kozak doğmak gerekli.
2. Kozak olmak gerekli.
3. Kozaklığınla hiçbir zaman övünme.
4. Bir başka halkın oğlunu kendinden daha aşağı ve aptal görme.
5. Herkese eşit, iyi ve açık ol. Unutma, sana göre Kozakları yargılayacaklardır.
6. Onurunu koru ama övünme!
7. Halkına hizmet etme yoluyla Tanrı'ya hizmet et!
8. Unutma: Senin ruhun Tanrı'ya, hayatın halka aittir, şerefin hiç kimseye ait değildir.
9. Tüm nimetlerden ve hayatından çok Kozak özgürlüğünü ortaya koy.
10. Unutma: özgürlük- keyfi davranmak değildir, atılganlık- eşkıyalık değildir, yiğitlik ise gaddarlık demek değildir.
11. Cesurlar güçlü oldukları için her zaman iyidirler!
12. İntikam alma! Düşmanı ilahi adalete bırak, o hızlı ve adil olacaktır.
13. Özgür ruh ol, fakat tutkularını zincire vur ve tutkuların senin kalbini ele geçirmesin, kanunsuzluk girdabına düşürmesin.
14. Hiçbir zaman en zayıfla savaşıma! Düşmanınla savaşırken, merhametli ol!
15. Tanrım iyi ki Kozak'ız (Vizer vd., 2015: 167).

Bu 15 maddeye bakıldığında, Kozaklar için alçakgönüllülük, merhamet duygusu, adalet, yiğitlik anahtar kelimeler olmuştur. Kozak kültüründe iyi savaşmak dışında, iyi insan olmak da altın kural olmuştur. Bu özelliklere korporatizm, yardımlaşma, fiziksel ve ahlaki sağlık, hoşgörü de eklenebilir (Urusova vd., 2012: 19). Vatansever bir Kozak vatandaşı yetiştirmek için, aile geleneğinde dini emirler ve bilgiler yer almaktadır: “Rusya'yı sev, çünkü o senin anan; toprağını sev, çünkü o senin özgürlük beşiğin; hakikati sev, çünkü o insan yaşamında tek fener; vatanının özgür steplerinde ortak işlerin haklılığına sıkıca inan.” (Levçenko, 2013: 25). Kozak bireylerine erken yaşlardan itibaren vatanseverlik duygusu ve karakteristik savaşçı özellikleri aşılanmaya başlanmıştır. Kozakların yaşamı da bu ilkeler üzerine kurulmuştur.

Savaş dışında Kozaklar, boş zamanlarını değerlendirmek adına farklı uğraşlarla ilgilenmişlerdir. Kozak aileleri çocuklarını erken yaştan itibaren çalışma içgüdüsünü aşlamıştır. Ural Kazaklarının oğulları 10 yaşından itibaren at sürülerini sürmüştür, babalarıyla birlikte balığa gitmişlerdir. Küçük yaşta Kozak çocukları sincap ve gelincik avıyla uğraşmışlardır (Aleksyev Cilt 1, 1995: 231). İhtiyarlar, kasaba izbesinde veya meydanda satranç ve ağ örerek, yapmış olduğu seferleri hakkında hikâyeler anlatarak, atalarının kahramanlıkları üzerine şarkılar, bilinalar söyleyerek; gençler ise aşık³ veya zar oyunu oynayarak vakit geçirmişlerdir (Savel'yev, 2010: 375).

Ural ve Sibirya Kazaklarının gençleri bir araya gelmek için geniş imkâna sahip olmuşlardır. Sonbahar akşamlarında genç kızlar toplanıp, elişî yaparak eğlenceli geceler düzenlemişlerdir. Toplanma yerleri genel olarak ev olmuştur. Orenburg Kazaklarında bu geceler şarkılarla, danslarla, oyunlarla geçmiştir (Aleksyev Cilt 1, 1995: 231). Şehir dışında savaş oyunları ve hedefi vurma gençlerin boş zamanlarda yapmayı sevdiği uğraşlar arasında yer almıştır (Savel'yev, 2010: 378). Yazları temiz havada gençler halka oluşturarak, şarkılar eşliğinde dans etmişlerdir. Kışın ise Kozak gençleri en çok köpeklerle kızak kaymayı sevmiştir (Aleksyev Cilt 1, 1995: 233). Savaşın gölgesinde yaşayan Kozaklar savaşmadıkları zamanlarda vakitlerini verimli geçirmeyi aksatmamıştır.

3. Kozak Mutfağı

“Ekmek ve su- Kozak yemeğidir” (hleb da voda- kazatskaya eda) (Ryabova ve Şçuplenkov, 2015: 112) dense de atasözlerinde, Kozak mutfağı oldukça zengindir. Kozakların ana besin kaynakları: balık, et, süt, yumurta, çavdar ve buğday ekmeği, evcil ve yabani kuşlar, sebze, meyve, bal vb.dir (Venkov, 2008: 269). Don usulü kıymalı patates, Eski Kozak usulü patlıcanlı *yahnı*, Aşağı Don mutfağından *tarançuk*⁴, *Kozak solyankası*⁵, *kaşa*⁶ ve *erişte*, *Staroçerskasskaya usulü uha*⁷, *Yelizavetinski usulü uha*, *kaşalı çapak balığı*, *kerevit*, *domuz yağlı turna balığı*, *şampanya yatağında çığa balığı*, *Kuban usulü mantarlı borşç*⁸, *Kozak usulü domatesli erişte çorba* Kozak yemekleri arasındadır (Ryabova ve Şçuplenkov, 2015: 133-151).

Kozaklar, vaftiz, isim günü ve düğünlere tanıdıklarını davet ederek ziyafet vermeyi sevmişlerdir. Kıymalı börek ve bildircinla başlayan öğle yemeği, *studen* adı verilen dondurulmuş paça, çeşnili tuzlu salatalıklarla, kazlarla, hindilerle, tuzlanmış turnalarla devam etmiştir. Soğuklardan sonra on çeşit kadar sıcaklar; *şçi* çorbası, darı ve üzümle kaynatılan tavuk çorbası, *morkvu* denilen koyun eti ve havuçtan yapılan çorbadan, *pel'meni* adı verilen

³ Koyunların ve keçilerin arka bacaklarında bulunan aşık kemiğiyle oynanan bir oyun türü.

⁴ Etli, sebze bir yemek türü.

⁵ Sebze ve et-balıktan yapılan koyu bir çorba.

⁶ Çeşitli tahıllardan yapılan lapa.

⁷ Bir tür balık çorbası.

⁸ Çorba türü.

büyük mantılara kadar envai çeşit yemeklerle masaları donatmayı sevmişlerdir. Ataları günah olduğu inancıyla dana eti yememişlerdir. Çeşit çeşit yemeklerden sonra taze ve kuru meyvelerden oluşan tatlılar ikram edilmiştir. Günlük yaşamlarında ise Kozak menüsü gayet mütevazı hazırlanmıştır. Aşağı Don'da Kozaklar genellikle Ukrayna *borşç* çorbası, *uha*, kızartılmış, kurutulmuş, haşlanmış balık; Yukarı Don'da ise *borşç*, *çorbalar* ve *kaşalar* ana yemeklerdi. Ayrıca çok fazla meyve sebze tüketmeyi sevmişlerdir. Seferlerde ve yürüyüşlerde Kozakların temel besinleri; *peksimet*, *kuru balık*, *kurutulmuş et* ve *kuru meyveler*dir (Venkov, 2008: 269-270).

Kozaklar, sofraya oturmadan önce belli bir ritüel uygulamışlardır. Bölge etnografya uzmanı ve Veşenskaya Stanitsası'nın köklü Kozaklarından Gribanov ritüeli şöyle anlatmıştır: "Sofraya oturmadan önce her bir aile üyesi ellerini yıkar, ailenin ortak kullandığı keten bir havluya elini siler, ön köşedeki ikona ayakta vaftiz ederek duasını ederdi. Aile büyüğü ekmeği göğsüne bastırarak masanın üstünde dilimlerdi. Aile büyüğünün işaretiyle yemeğe başlanırdı." (Stepanenкова vd., 2016: 22). Tüm bu bilgiler kapsamında Kozakların sahip olduğu sofrada adabıyla birlikte yemek kültürünün zengin olduğu sonucuna varılmıştır.

4. Kozakların Geleneksel Giysileri

Milli kıyafet herhangi bir milletin maddi kültürünün ayrılmaz parçasıdır. Milli kıyafet herhangi bir etnosun alışkanlıklarına ve zevklerine uygun olarak güzellik ve estetik algısı üzerine öngörü sunmaktadır. Milli kıyafet sadece belli bir halkın değil aynı zamanda bölgenin hatta yörenin özgün kültürünü ifade etmektedir. Kozak kıyafeti de aynı şekilde Volga steplerinde Kozakların özgün yaşam faaliyetlerine ve iklim doğa şartlarına bağlı olarak seçilen, karakteristik bir giyim tarzını yansıtmaktadır. Kıyafetlerin estetik özellikleri Kozakların manevi özellikleriyle ilgili bilgi vermektedir (Sunayeva ve Fedotova, 2016: 80-81).

Kozak kıyafeti, tarihsel ve kültürel bir olgudur. Bugün Kozak kıyafeti askerî tabakanın bir simgesi olarak algılanmaktadır (Sunayeva ve Fedotova, 2016: 81). Geleneksel erkek kıyafeti gömlek ve şalvardan oluşmaktaydı. Gömleği şalvarın içine sokmak Kozaklar için karakteristikti. Kalpak biçiminde başlık ve yumuşak ayakkabı Rusların giyiminden ayrılmaktaydı. Üst kıyafetlerde diğer halkların etkisi görülmüştür. Terek, Kuban ve Don Kazaklarının geleneksel kıyafetleri, neredeyse hiç değiştirilmeden Kafkas halklarından alınmıştır: keçe gocuk, başlık, Çerkez çüppesi, *beşmet*⁹, Ural Kazakları Tatar, Başkurt veya Nogaylarınkine benzer gömlek, *malahay*¹⁰ giymeyi tercih etmişlerdir (Sopov, 2008: 79). Türk kökenli

⁹ Boyu diz altına kadar olan, beli dar kaftana benzer giysi.

¹⁰ Geniş kulaklıklılı, kürklü şapka.

halkların giyim tarzından etkilenen Kozaklar bu yönüyle de Ruslardan ayrılmaktadır.

Kendilerine özgü askerî ve idari yapıya sahip olan Kozakların üniformaları da karakteristiktir. Kozakların sefer kıyafeti; beline kayışlı kemer takılmış Kafkas tarzı kaba, çuha ceket ve bol şalvardır. Başlarına ise kuzu derisinden şapka takmışlardır. Sevilen renkler mavi ve kırmızıydı. Boş zamanlarında, bayramlarda, arkadaş görüşmelerinde veya gelen misafirleri kabulde, Donlular pahalı kıyafetler giymeyi sevmişlerdir. Kimi özel gümüş işlemeli atlas kaftanı ve inci gerdanlık; kimi damasko¹¹ veya kadife kolsuz yarım kaftan ve ipek, mavi karanfil çiçeği nakışlı ceket; kimi de Türk usulü altın düğmeli, gümüş yaldızlı düğmeleri olan ceket giymeyi tercih etmiştir. Hepsinde, balık dişinden kemik saplı kılıçların asılı olduğu ipek Türk kuşakları takılı olup, gümüşle çerçeveselenen kara kınlı, kırmızı ve sarı maroken çizme giymişlerdir (Savel'yev, 2010: 374-375). Aynı şekilde askerî kıyafetlerinde de Türk etkisi görülmektedir.

XIX. yüzyılın ortasından itibaren Kozak üniforması günlük kıyafet haline gelmiştir. Kozaklar uzun, kancalı ceketler giymeye başlamışlardır. Ural ordusunda, ceketler lacivert; Orenburg, Sibiry, Zabaykalski, Amur ve Ussuriysk ordusunda koyu yeşildir. Kışın süvari tarzı palto giyip, kalpak takarlardı. 1909 yılında Kozak ordularında genel ordu kıyafeti çıkmıştır. Kamufraj renginde *gymnastyorka*¹² ve *kitel*¹³, ordunun rengine göre şalvar giymişlerdir. I. Dünya Savaşı'yla birlikte Kozak üniformasında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Piyade tarzı *gymnastyorka* ve şalvar giymişlerdir (Aleksyev Cilt 2, 1995: 133-134).

Kozaklarda kadın giyimi geleneksel Rus ve şehir giyiminin farklı unsurlarını barındırmaktadır. XX. yüzyılın başında *starovina* adına verilen gömlekler yaygınlaşmıştır (Aleksyev Cilt 2, 1995: 134). Ural, Orenburg ve Sibiry Kazak kadınları ipek ya da ince kumaştan dikilen uzun veya kısa gömlekle kombin edilmiş *sarafan* adı verilen kolsuz elbise giymişlerdir (Kalaşnikova, 2013: 9). Kozaklar giyim tarzında Rusların ve Türk kökenli devletlerin etkisi altında kalmıştır.

5. Kozaklarda Eğitim

Kozaklar asker doğar ve dünyaya gelişinden itibaren askerî okula başlamış sayılmışlardır. Üç yaşındaki çocuklar, avluda at üzerinde beş yaşına geldiklerinde ise stepelerde at üzerinde olmuşlardır (Savel'yev, 2010: 378). Aileden itibaren başlayan eğitimle birlikte, Rusya'da Kozak eğitim kurumları XVIII. yüzyılda ortaya çıkmıştır (Svobodina, 2018: 96). Küçük yaştan itibaren savaşma duygusu aşılana çocuklara, erken yaştan itibaren askerî okullarda eğitim verilmiştir.

¹¹ Genellikle döşemelik olarak kullanılan, keten ve ipek karışımı kumaş türü.

¹² Dikme yakalı, Kozak tarzı, askerî önlük.

¹³ Yazlık askerî redingot veya pelerin.

Kozakların eğitiminde, savaş sanatı üzerine olan garnizon okulları önemli rol oynamıştır. 7 yaşından itibaren çocuklar garnizon okullarına kabul edilmişlerdir. Ancak bu okullarda genel itibariyle *Gorodovie Kozaklar*'ın¹⁴ çocukları eğitim almıştır. 1788 yılında bu okullar, sivil idareye geçtikten sonra Kozaklar eğitim hakkını kaybetmiştir. 1788 Ocak ayında Savaş Kurulu, 15 yaşına gelmiş Kozak çocuklarının eğitimini bırakmasını ve Kozak çocuklarının bu okullara alınmamasını emretmiştir. II. Katerina döneminde Kozak çocukları yeniden eğitim hakkı elde etmişlerdir. 1786 tüzüğüne göre 4 sınıflı ve 2 sınıflı halk okulları açılmıştır. *Gorodovie Kozakları*'nın çocukları nadir olmayarak bu okullarda eğitim görmüştür. XIX. yüzyıla kadar Kozakların kendine ait bir eğitim sisteminin ve enstitüleri olmamıştır. Bununla birlikte XVIII. yüzyıl, Kozak eğitim sisteminin gelişim tarihinde bir başlangıç evresidir. Kozak ordusunun yönetiminin modernleştirilmesi için XIX. yüzyılda okuma yazma oranının artırılmasına yönelik hükümet reformları yapılmıştır. XIX. yüzyılın ilk yarısı Kozak halk eğitim sisteminin gelişmesinde önemlidir. Kozak çocukları, özellikle Kozak okullarında eğitim görme imkânına sahip olmuştur. Kozakların yerleşim yerlerinde okul ilk kez 1823 yılında Orenburg'da *Sakmara Stanitsası*'nda açılmıştır. Stanitsa okullarında zorunlu eğitim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir ve makbul bir sebep belirtmeden öğrencilerin eğitimini yarım bırakmasına izin verilmemiştir (Svobodina, 2018: 96-97). Stanitsa okullarının öğretmenleri, ordu atamanı tarafından onaylanmış, bilgili ast rütbeli Kozak tabakasından seçilmesi uygun görülmüştür (Mihaşçenko, 2007: 11).

1850'lerde ülkenin tüm Kozak ordularında okuma yazma oranı artış göstermiştir. II. Aleksandr'ın reformları okul inşaatlarının artmasında etkin olmuştur (Aleksyev Cilt 2, 1995: 154). XIX. yüzyılın sonunda ve XX. yüzyılın başında okuma - yazma oranı % 64 iken, I. Dünya Savaşı öncesi askerlik görevine çağırılan Kozakların okuma - yazma oranı % 98'dir (Svobodina, 2018: 98). Bu bağlamda Kozakların temel eğitiminin askerlik üzerine ve okuma - yazma oranının yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

6. Rus Edebiyatı Kapsamında Kozaklar

Kozakların savaşçı ruhu, günlük ve sosyal yaşamı Rus edebiyatına konu olmuştur. Lev Nikolayeviç Tolstoy'un *Kazaklar*, Nikolay Vasilyeviç Gogol'ün *Taras Bulba*, Mihail Aleksandroviç Şolohov'un *Durgun Don* adlı eserleri bunun başında gelmektedir. Tolstoy'un on yılda tamamladığı, olay örgüsünü farklı bir şekilde okuyucularına sunduğu *Kazaklar* adlı eseri, Kozakların savaş tarzlarını ve sosyo-günlük yaşamını okuyucuya aktarmıştır. Eserde Kozakların Rusçayı bütün saflığıyla ve hiç bozmadan kullanmaya devam ettikleri belirtilmiştir. Kozakların arasında hala geçen bir

¹⁴ XV. ve XVII. yüzyıllarda Rusya'nın güney ve doğu sınırlarında garnizon hizmeti veren Kozaklar.

söylentiye göre de Çar Müthiş İvan'ın Terek'e geldiğini, ihtiyar Kozakları dağdan huzuruna çağırttığını, ırmağın diğer kısmında topraklar bağışlayıp, barış, birlik ve dirlik çerçevesinde yaşamalarını önerdiği bahsedilmektedir. Ancak Tolstoy, Kozakların özgürlüğe, keyfe, soyguna, savaşa âşık bir halk olarak hayatını sürdürdüğüne yer vermiştir (Tolstoy, 2015: 68-69).

Gogol, *Taras Bulba* adlı eserinde Kozakların savaş ve seferberlik dışında yaptıklarıyla ilgili bilgi vermekle birlikte okuyucuya Kozakların olağanüstü yeteneklerini sunmuştur. "Sefer sona erdi mi savaşçı çayırlara ve tarlalara, Dinyeper nehir geçitlerine gider, balık yakalar, ticaret yapar, bira kaynatır ve özgür bir Kazak olurdu. Zamanın yabancıları haklı olarak Kazak'ın olağanüstü yeteneklerine şaşır kalırdı. Hiçbir zanaat yoktu ki Kazak bilmesin: Şarap damıtır, at arabası yapar, barut öğütür, elinden demircilik, çilingirlik gelir, bütün bunlara ek olarak da ancak bir Rus'un yapabileceği gibi içer, alem yapar, hepsine gücü yeter." (Tolstoy, 2017: 16-17). Bu bağlamda Kozakların savaşmak dışında diğer zanaat ve sosyal yaşamlarında da üretken bir topluluk olduğu aşikârdır.

Kozaklar üzerine yazılmış Rus Edebiyatı'ndan bir başka eser ise Mihail Aleksandroviç Şolohov'un *Durgun Don* adlı romanıdır. Eser, Don bölgesindeki Kozak ailelerin ekseninde gelenek, görenek, örf ve adetlerinin çok yönlü yansımalarıyla savaşın ve devrimin yankılarını duyurmaktadır. Eserin özellikle I. cildinde Don Kazaklarının yaşam biçimine, günlük yaşantılarına, gelenek ve göreneklerine yer verilmiştir. Eserde Don Kazaklarının tarımla ve balıkçılıkla uğraştığı; askere giden Kozak'ın kendi atını ve üniformasını götürmesinin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Eserde savaşçı kimlikleriyle ön plana çıkartılan Kozakların harp zamanlarında yanında taşıdıkları *Silahlara karşı dua*, *Savaş duası* ve *Hücum duası*, Kazakların savaşa, silaha verdiği önemi ve yaşam tarzları hakkında bilgi vermektedir. Duaların içeriği eserde şu şekilde belirtilmiştir:

Silahlara Karşı Dua

"Tanrı bizlerden razı olsun. Dağların üstünde ata benzer, beyaz bir kaya var. Sular nasıl kayanın içine işlemezse kurşun ve ok Tanrı'nın bu kuluna, bana, arkadaşlarıma ve atıma işlesin. Çekiç örsten nasıl geri dönerse, kurşun da benden öyle geri seksin. Değirmentaşları nasıl dönerse, oklar da öylece bana değmeden dönsün. Güneş ve ay nasıl parlaksa, Tanrı'nın kulu olan ben de onlar parladıkça güçlü olayım. Bu dağların ardında bir kale vardır, bu kalenin kapısını kilitleyip, anahtarını da denize atacağım. Onu ne büyücülerin, ne cadıların, ne rahiplerin ne de rahibelerin görebileceği, Altör denilen beyaz taşın altına koyacağım. Denizin suları nasıl dökülmezse, sarı kum taneleri nasıl sayılamazsa, Tanrı'nın kulu olan bana da öylece bir zarar gelmesin. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına. Amin."

Savaş Duası

“Engin bir deniz vardır ve bu denizin içinden beyaz bir kaya, Altor yükselir. Bu kayanın üzerinde taştan, kocaman bir adam durur. Tanrı’nın kulu olan beni ve arkadaşlarımı, doğudan batıya, yerden göğe taşla ört. Keskin kılıçtan, paladan koru beni; keskin çelikten, mızrak ucundan, su verilmiş ve verilmemiş çelik hançerden, bıçaktan, baltadan koru beni; top ateşinden, yağlı kurşundan, öldürücü silahlardan; kartalların, kuğuların, kazların, turnaların ya da kuzgunların teleklerinden, tüy takılmış bütün oklardan koru. Beni Türklerle, Kırımîlularla, Avusturyalîlularla, Tatarlarla, Letonyalîlularla, Almanlarla ve Kalmuklarla yapılan bütün savaşlardan koru. Kutsal atalarımız, gökyüzünün güçleri, Tanrı’nın kulu olan beni koru. Amin”.

Hücum Duası

“Yücelerin yücesi, Tanrının ve Rabbimiz İsa Mesih’in Kutsal Anası. Yanında arkadaşlarıyla muharebeye katılan bu kulunu koru ya Rabbi. Onları bulutla kuşat, gökten yağdıracağın taştan dolularla koru. Selanikli Aziz Dimitri, Tanrının kulu olan beni ve arkadaşlarımı dört bir yanda koru; kötü adamların elini kolunu bağla ki ateş edemesinler, mızrak saplayamasınlar, savaş baltasının ne ağzıyla ne de tersiyle vuramasınlar. Baltayla kesemesinler, kılıçlarıyla ne kesebilirler ne de kılıçlarını saplayabilirler, hançer sokamamasınlar, parçalayamasınlar. Ne ihtiyarı, ne genci, ne siyahı, ne beyazı, ne kâfiri, ne büyücüsü, ne de sihirbazı. Hepsi benim önümde şimdi; bu yetimin, bu acizin, Tanrı’nın bu kulunun önünde. Denizde, okyanusta ve Bunyan adasında demir bir direk vardır: Direğin üzerinde, demirden bir asaya dayanmış, demirden bir adam durur ve demirden, çelikten, kurşundan, çinkodan ve türlü madenden yıldırımların bekçisidir o: Git demir, seni doğuran toprağın koynuna gir, Tanrı’nın bu kuluna ve arkadaşlarına ve atına dokunma. Oklar ormana gidin: Telekler, hangi kuştan alınıyorsanız ona dönün; tutkal, denizdeki balığa dökül. Bu kulunu altın bir kalkanla, çelikten, demirden, kurşundan, top ateşinden, mızraktan ve bıçaktan koru. Vücudum zırhtan kavi olsun. Amin.” (Şolohov, 2018: 290-291).

Bu üç eserin odak noktasında Kozakların özgürlüklerine düşkün, iyi bir savaşçı olması yer almakla birlikte, eserlerde Kozakların sosyo-kültürel yaşamlarını ve değerlerini yansıtmaları açısından önemlidir.

Sonuç

Kadim tarihi ve kökeni çelişkili olan, Rusya tarihinin ayrılmaz parçası olan Kozakların kim olduğuna dair farklı kuramlar geliştirilmiştir. Kozakların Rus olduğuna savunanlarla birlikte, Turan, İskit, Meoto - Slav, Alan ve diğer kabilelerin karışımı olduğuna savunanlar da olmuştur. Bu iki kurama karşın Kozakların Türk olduğuna savunanlar da azınlıkta değildir. Kökeni üzerine ortak bir görüşe varılamamışsa da savaşçı kimlikleriyle ve özgürlüklerine düşkün olma vasfı herkesçe kabul edilmiştir. Çocuk yaştan

itibaren aşılana vataneverlik ve savaşma duygusu, Kozak yaşamının nirengi noktası olmuştur.

Kozaklar sadece savaşçı kimlikleriyle değil, aynı zamanda topluma kazandırdıkları sanatçı ve bilim insanlarıyla da kendinden söz ettirmiştir. Kendine özgü kùltùrleriyle, gelenek ve gùrenekleriyle Rusya'da yaşayan diğer halklardan ayrılan Kozaklar, kùltùrlerini canlı tutmaya çalışmışlardır.

Çalışmanın ana hatlarını oluşturan alt başlıkların genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa, ataerkil bir yapıya sahip olan Kozak toplumunda baba rolünün baskın olmasıyla birlikte kadın imgesi, gùndelik işlerin dışında savaşlarda gùsterdikleri becerilerle geri planda kalmadığı sùylenebilir. Zengin bir mutfak kùltùrùne ve çeşidine sahip olan Kozakların, kendine özgü bir sofrada adabı geliştirdikleri gùzlemlenmiřtir. Et ve balık ürünleriyle yapılan yemeklerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Milli kıyafetlerine genel olarak bakıldığında ise Türk halkların etkisi baskın olmakla birlikte Rusların etkisi de gùrùlmektedir. Kozak eğitiminin temellerinin ise askeri disiplinlere dayalı olduğu sonucuna varılmıştır. Ele alınan kaynaklar çerçevesinde genel olarak canlı hatlarıyla ortaya koyulan Kozakların sosyal yaşam zenginliği, Kozakların sosyal yaşam ve kùltürel değerleri üzerine çalışma yapılması gerektiğini gùstermiřtir.

KAYNAKÇA

- Adji, M. (2016). *Avrupa Türkler ve büyük bozkır - Kıpçaklar*. (Çev.: Zeynep Bağlan Özer), İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Alekseyev, V. V. (Ed.). (1995). *İstoriya Kazaçestva Aziatskoy Rossii XVI- Pervaya Polovina XIX veka*. Cilt I. Yekaterinburg: Uro RAN.
- Alekseyev, V. V. (Ed.). (1995). *İstoriya Kazaçestva Aziatskoy Rossii Vtoraya Polovina XIX- Naçalo XX veka*. Cilt II. Yekaterinburg: Uro RAN.
- Dzyuban, V. V. (2013). *Kul'turnie Osobennosti Kazaçestva v Kontekste Razvitiya Rossii*. Bryansk: BGTU.
- Fasmer, M. (2009). *Etimologiçeskiy Slovar' Russkogo Yazıka*. Cilt II. Moskova: Astrel'.
- Gogol, N. V. (2017). *Taras Bulba*. (Çev.: Belkıs Korkmaz), İstanbul: Can Yayınları.
- Gubarev, G. V. (1968). *Kazaçiy Slovar'- Spravoçnik*. Cilt II. Kaliforniya: Sozidanie.
- Jigunova, M. A. (2016). Sibirskoe Kazaçestvo: Traditsionnaya Kul'tura i Sovremennie Stereotipi, *Vestnik Omskogo Universiteta*, 4 (12), 87-98.
- Kalaşnikova, N. M. (2013). O Jenskoy i Mujskoy Odejde Kazaç'ego Naseleniya Rossii. *Kul'tura Mejetniçeskih Kontaktov Hudojestvenno- Muzıkal'naya Traditsiya. Pogranıç'e Kul'tur i İskusstva Kazaçestva: Vserossiyskaya Nauçno-Praktiçeskaya Konferentsiya*, 9-11, Sankt- Peterburg: Asterion.
- Levçenko, T. V. (2013). *Traditsii Rossiyskogo Kazaçestva- Duhovniy Resurs Patriotiçeskogo Vospitaniya Detey i Molodyoji*. Volgograd: VolGMU.
- Lukaş, S. N. - Galustov R. A. (2010). *Vospitatel'niy Potentsial Kul'turı Kazaçestva*. Armavir: AGPA.
- Mihaşçenko, A. L. (2007). Uçitel'stvo Kazaç'ih şkol Orenburgskoy Gubernii. *Vestnik Orenburgskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, 1, s.11-14.

- Ogarkov, N. V. (1984). *Voennyi Entsiklopedicheskiy Slovar'*. Moskova: Voennoe İzdatel'stvo.
- Prohorov, A. M. (Ed.). (1990). *Sovetskiy Entsiklopedicheskiy Slovar'*. Moskova: Sovetskaya Entsiklopediya.
- Ryabova, Y. L.- Oleg V. Şç. (2015). *Osnovi Kazaç'ey Kul'turı*. Moskova: Etnosotsium.
- Savel'yev, Ye. P. (2010). *Drevnyaya İstoriya Kazaçestva*. Moskova: Veçe.
- Somuncuoğlu, S. (2004). *Don Kazakları*. İstanbul: Timaş.
- Sopov, A. V. (2008). Problema Etniçeskogo Proishojdeniya Kazaçestva i ee Sovremennoe Proçtenie. *Vestnik Moskovskogo Universiteta*, 8 (4), 66-85.
- Sopov, A. V.- Alik Ş. B. (2011). Mesto i rol' kazaçestva v obşçerossiyskih kul'turno-etniçeskikh protsessah. *Vestnik Adıgeyskogo gosudarstvennogo universiteta*, 1, 33-40.
- Sorokoletov, F. P. (2009). *İstoriya Voennoy Leksiki v Russkom Yazıke (XI-XVII vv.)*, Moskova: Nauka.
- Stepanenkova, L. N. – Boyko, M. A. - Stepanenkov İ. A. (2016). Vozmojnosti Şirokogo Predstavleniya v Menyu Organizatsiy Obşçestvennogo Pitaniya Vyazemskogo Rayona Blyud po Traditionnim Retseptam Kazaç'ey Kuhni. *Apriori*, 4, 21-24.
- Suleymanov, O. (2001). *Yazımın dili*. (Çev. Arif Acaloğlu), İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Sunayeva, S. G.- Fedotova S. A. (2016). Kostyum Kazaçki- Novoe, Uspeşno Razvivayuşçeesya Napravlenie v Proizvodstve Odejdi. *VI Mejdunarodnaya Konferentsiya Sovremennie İnformatsionnie Tehnologii v Obrazovanii, Nauke i Promışlennosti*, 80-83, Moskova: Sputnik.
- Svobodina, A. N. (2018). Evolyutsiya Sistemi Kazaç'ego Obrazovaniya v Rossii XVIII-XX Vekov. *Pedagogika i Sovremennoe Obrazovanie: Traditsii, Opit i İnnovatsii Sbornik Statey II Mejdunarodnoy Nauçno-Praktiçeskoj Konferentsii*, 96-98, Penza: MTSNS Nauka i Prosveşçenie.
- Şolohov, M. A. (2018). *Durgun Don*. (Çev.: Mete Ergin - Gani Yener), İstanbul: Yordam Edebiyat.
- Tolstoy, L. N. (2015). *Kazaklar*. (Çev.: Leyla Soykut), İstanbul: İletişim.
- Urusova, M. N.- Samko M. M.- Koçetkova O. G. (2012). *Kazaçestvo Rossii: Proşloe i Nastoyaşçee*. Volgograd: FGBOU VPO Volgogradskiy Agrarniy Universitet Nauçnaya Biblioteka.
- Venkov, A.V. (2008). *İstoriya Donskogo Kazaçestva*. Rostov na Donu: Yujnogo Federal'nogo Universiteta.
- Vizer, V. G., Kalaçkova N. F. ve Kaznaçeyev S. V. (2015). Kazaçestvo kak fenomen russkogo mira. *Gumanitarnie Problemi Voennogo Dela*, 3(4), 167-171.
- Yerohin, İ. Y. (2013). Etno- sotsial'nie traditsii i tsennosti kazaçestva. *Culture and Civilization*, 3 (4), 59-80.